

Nr 237.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående beräknade kostnader för vanförestalt i Härnösand; given Stockholms slott den 10 maj 1929.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Sven Lübeck.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 maj 1929.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Lübeck anför:

Jag anhåller att nu få anmäla en under riksdagen uppkommen fråga av brådskande beskaffenhet rörande ändring i kostnadsberäkningarna för den beslutade vanförestalten i Härnösand. Innan jag ingår på denna fråga, torde jag emellertid få erinra om följande.

I en den 22 februari 1927 avlåten proposition, nr 137, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att *dels* medgiva, att det för Hemsö kustartillerikår ursprungligen avsedda kasernetablissemnetet i Härnösand finge för en beräknad kostnad av högst 960,000 kronor omändras till vanförestalt i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten K. Güettler i augusti 1926 för ett såsom alternativ betecknat förslag uppgjorda ritningar samt att förtydla det

*1927 års
proposition
nr 137.*

för nämnda anstalt avsedda området, omfattande ungefär 40,800 kvadratmeter, finge från och med den 1 juli 1927 överföras från försvarsväsendet, *dels ock* till vanförestalt i Härnösand för budgetåret 1927/1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Till huvudsakligt underlag för ifrågasvarande proposition tjänade en av kasernkommittén i skrivelse den 2 december 1926 gjord framställning i ämnet. Denna var i de delar, som nu äro av intresse, i huvudsak av följande innehåll.

Kasernkom-
mittén den 2
december
1926.

1914 års senare riksdag hade, framhöll kommittén, beviljat anslag till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret. Bland de avsedda nyanläggningarna vore bland annat byggnader i Härnösand för förläggning av Hemsö kustartillerikår. De för denna kår beräknade byggnaderna skulle utgöras huvudsakligen av *kasernbyggnad*, *byggnad för matinrättning*, *exercishus* och *avträdesbyggnad*. Under förutsättning att det för kustbefästningarna i Härnösands skärgård avsedda kustartilleriförbandet förlades till Härnösand med kasernetablissemang å den s. k. Hovsjorden, hade stadsfullmäktige i Härnösand den 4 januari 1916 beslutit att kostnadsfritt ställa till kronans förfogande viss mark m. m. för förläggningens ordnande. Den 20 september och den 15 oktober 1917 hade ett mellan kronan och staden i anledning av förläggningen upprättat skriftligt avtal undertecknats.

Å det sålunda av staden till kronan med äganderätt överlättna markområdet — å en vid 1917 års avtal fogad karta betecknat med A — hade under våren 1917 uppförandet av en *kasernbyggnad* jämte en *matinrättningsbyggnad* påbörjats. På hösten 1919 hade Kungl. Maj:t föreskrivit, att med hänsyn till den kommande revisionen av landets försvarsväsende alla pågående arbeten vid ifrågasvarande byggnadsföretag skulle avbrytas. Vid denna tidpunkt hade arbetena fortskridit så långt, att kasernbyggnaden uppförts. Yttre putsning ävensom de huvudsakliga inredningsarbetena hade dock återstått. Matinrättningsbyggnaden hade befunnit sig i mera ofullbordat skick. Grund till en *gymnastikbyggnad* hade blivit gjuten, men byggnadens uppförande hade icke påbörjats. Åtgärder för *planering*, *ordnande* och *inhägnande* av *kasernområdet* hade icke vidtagits.

Inom kasernbyggnaden hade sedermera inretts och tagits i anspråk vissa lokaler för bostäder, expeditioner och förrådsrum, varjämte den ena hälften av kasernbyggnadens vindsvåning tagits i anspråk för inrymmande av förråd för Härnösands landstormsområde och för Röda Korset.

Uppförandet av byggnaderna i det skick, vari de vid tiden för avbrytandet av arbetena befunnit sig, hade dragit en kostnad av sammanlagt omkring 1,100,000 kronor. Därtill hade sedermera kommit kostnader för inredandet av en del bostäder och förrådslokaler m. m.

Enligt den av 1925 års riksdag beslutade försvarsorganisationen skall varken något kustartilleritruppförband eller annan militär institution förläggas till kasernetablissemang i Härnösand. Med erinran därom preciserade kasernkommittén i sin förevarande skrivelse omfattningen av den utredning jämte förslag, som det med hänsyn till det kommittén givna allmänna uppdraget syntes åligga kommittén att avgiva i avseende å förevarande spörsmål. Därutinnan anförde kommittén, att kommittén ansett sig hava att *dels* avgiva förslag rörande det framtida användandet av ifrågasvarande kasernetablissemang, *dels ock* söka träffa åtgärder med Härnösands stad rörande förekommande ersättningsfrågor.

Beträffande frågan om *det framtida användandet av kasernetablissemang* framhöll kommittén efter en utförlig motivering — vilken delvis hade for-

men av en kritisk jämförelse med ett redan då föreliggande projekt om inrättande med statsbidrag av en vanförestalt i Sundsvall — lämpligheten av att till Härnösandsetablissemnetet förlägga en *vanförestalt för Norrland*.

I anslutning till denna sin uppfattning hade kommittén åt arkitekten Güettler lämnat uppdrag att uppgöra förslag till förändring av kasernetablissemnetet för dylikt ändamål.

Enligt det i anledning härav uppgjorda förslaget — vilket omfattade sjukavdelning, yrkesskola och skolhem — skulle själva *kasernbyggnaden* jämte *den till matinrättning ursprungligen avsedda byggnaden* tagas i anspråk för vanförestaltens räkning. Förslaget hade uppgjorts alternativt. Skillnaden mellan de båda förslagen — av vilka det ena betecknats såsom *huvudförslaget* och det andra såsom *alternativförslaget* — bestode huvudsakligen däri, att enligt alternativförslaget de i själva kasernbyggnaden befintliga landstorms- och Röda Korsförråden alltjämt skulle bibehållas i södra hälften av vindsvåningen. Därigenom bleve det utrymme, som skulle ställas till anstaltens förfogande, något mindre, varav följde, att kostnaderna för omändrings- och inredningsarbetena kunde begränsas till ett något lägre belopp än eljest.

Enligt båda förslagen skulle *matinrättningsbyggnaden* inredas till ekonomibyggnad och skolhem. I dess *källarvåning* hade inrymts bad- och tvättavdelning, förrådsrum, värmecentral och målareverkstad. *Bottenvåningen* hade tagits i anspråk för kökslokaler, matsalar samt skol- och lektrum för skolbarnen. I *våningen en trappa upp* hade inretts sovavdelning för eleverna vid skolhemmet ävensom bostäder för en del av anstaltens personal. *Vindsvåningen* i ekonomibyggnaden skulle slutligen inrymma isoleringsrum m. m.

I själva *kasernbyggnaden* skulle enligt båda förslagen *källarvåningen* inredas till bandageverkstad m. m., gymnastik- och ljusbehandlingsavdelning samt skomakeri- och snickareverkstäder. *Bottenvåningen* skulle omändras till poliklinik, kontor samt matsalar och samlingslokaler för yrkesskoleleverna. I denna vånings ena flygel skulle jämväl inredas tre bostadsrum. Sjukavdelningen skulle enligt båda förslagen förläggas till *våningen en trappa upp*, därvid den ena hälften avsetts för män och den andra hälften för kvinnor och barn. Bostad för underläkare hade inrymts i denna vånings södra flygel. Enligt *huvudförslaget* skulle kasernbyggnadens *andra våning* helt tagas i anspråk till sovsalar m. m. för yrkesskolans interna elever samt *vindsvåningen* inrymma dels arbetslokaler för kvinnor dels ock arbetssalar för män (skrädleri och bokbinderi). Vissa personalbostäder och förrådsutrymmen hade därjämte inretts i sistnämnda båda våningar.

Enligt *alternativförslaget* skulle *andra våningen* tagas i anspråk såsom sovsalar för yrkesskolan, medan den manliga avdelningen — i förhållande till huvudförslaget — minskats, och i våningens ena flygel hade utrymmen beräknats för skrädleri- och bokbinderiverkstäder. *Vindsvåningen* hade enligt alternativförslaget avsetts att i ena hälften inrymma arbetssalar för kvinnor, under det att, på sätt förut antytts, den andra hälften skulle, liksom då vore fallet, upplåtas såsom förråd för landstormen och Röda Korset.

Vad angår antalet vårdplatser, skulle enligt huvudförslaget 270 vanföra inrymmas å anstalten, medan enligt alternativförslaget hela antalet platser beräknades till 244. Sistnämnda platsantal fördelade sig med 103 platser på sjukavdelningen, 93 platser på yrkesskolan och 48 platser å skolhemmet.

Kostnaderna för genomförande av *huvudförslaget* hade av arkitekten Güettler i augusti 1926, i samråd med tillkallade experter, beräknats till 900,000 kronor.

Om *alternativförslaget* komme till utförande, skulle enligt av Güettler den 4 november 1926 framlagd överslagsberäkning en minskning kunna inträda i fråga om vissa närmare angivna kostnader om tillhoppa 28,000 kronor, varigenom alternativförslaget skulle draga en totalkostnad av 872,000 kronor.

Under hänvisning till här berörda kalkyler framhöll kommittén vidare, att *kostnaderna per vårdplats* enligt *huvudförslaget* skulle komma att belöpa sig till omkring 3,333 kronor och enligt *alternativförslaget* till cirka 3,573 kronor. Därvid hade dock icke tagits någon hänsyn till de utlägg, som kronan tidigare verkställt för ifrågavarande kasernetablissemens uppförande. På närmare anförda skäl — vilka sedermera vunno riksdagens godkännande — ansågos vid den följande handläggningen av ärendet dessa kostnader ej böra tagas i betraktande vid kostnadsberäkningen.

De av arkitekten Güettler utarbetade ritningarna angående omändring av kasernetablissemnet i Härnösand till en vanförestalt hade — enligt kasernkommittén — såväl styrelsen för svenska vanförestaltarnas centralkommitté som representanter för de olika lokalföreningarna blivit satta i tillfälle att granska, och ritningarna hade därvid icke blivit föremål för några väsentliga anmärkningar. Med hänsyn till vissa uttalade önskemål hade emellertid en del mindre jämkningar i ritningarnas plandisposition vidtagits.

I sin skrivelse anslöt sig kasernkommittén till den av arkitekten Güettler utarbetade planen till omändringsarbetena ävensom till de av honom verkställda kostnadsberäkningarna. I valet mellan huvudförslaget och alternativförslaget förordade kommittén av närmare angivna skäl det sistnämnda.

Kasernkommittén övergick därefter i sin framställning till att behandla den andra delen av sitt uppdrag, nämligen träffande av *överenskommelse med Härnösands stad*, åsyftande att i anledning av uteblivandet av den för staden avsedda militära förläggningen bereda viss gottgörelse för stadens uppoffringar enligt det med kronan år 1917 upprättade avtalet. Med staden förda underhandlingar i ämnet hade enligt kommittén resulterat i en mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt Härnösands stad, å andra sidan, upprättad skriftlig överenskommelse, vilken godkänts den 14 september 1926 av stadsfullmäktige i Härnösand och den 16 i samma månad av kasernkommittén.

Överenskommelsen — vilken såsom bilaga fogades vid förenämnda proposition nr 137 och utgjorde föremål för en samtidigt med denna å försvarsdepartementets föredragning avlåten proposition (nr 138), som utmynnade i hemställan om godkännande av överenskommelsen — angavs uttryckligen vara träffad under förutsättning att de i Härnösand för Hemsö

kustartillerikårs räkning uppförda kasernbyggnaderna kunde, på sätt i överenskommelsen närmare angäves, inredas till en anstalt för vanföra. Enligt innehållet i överenskommelsen skulle 1917 års avtal hävas från den 1 juli 1927. Staden skulle med äganderätt upplata till kronan förberörda område om 40,800 kvadratmeter. Å detta område skulle i det därstädes uppförda kasernetablissemnet genom kronans försorg inredas en vanförestalt med plats för minst 150 patienter och elever. Anstalten skulle enligt överenskommelsen drivas antingen av kronan eller av en förening, som hade till ändamål att med understöd av statsmedel lämna bistånd åt vanföra i Norrland. Tillika hade införts vissa garantibestämmelser. Sålunda stadgades, att kronan skulle, för den händelse kasernbyggnaderna icke före den 1 juli 1931 tagits i bruk för det avsedda nya ändamålet, från sistnämnda dag till dess så skett till staden utgiva ersättning, beräknad efter 10,000 kronor för helt kalenderår (§ 9).

Därest vanförestalten icke kommit till stånd före den 1 juli 1935 eller densamma bleve, efter att hava varit i verksamhet, helt nedlagd utan att annan social inrättning av samma omfattning förlades till etablissemnet, skulle kronan vidare till staden utgiva ersättning för den överlätna marken efter det värde, marken då kunde anses betinga, varefter såväl kronan som staden skulle vara befriade från de i överenskommelsen stadgade förpliktelserna (§ 10).

Kasernkommitténs nu behandlade skrivelse av den 2 december 1926 utynnade i hemställan om godkännande för statens del av förberörda överenskommelse samt om beslut att det lediga kustartillerietablissemnet i Härnösand måtte omändras till en vanförestalt för Norrland i huvudsaklig överensstämmelse med de av arkitekten Güettler för det s. k. alternativförslaget utarbetade ritningarna.

Infordrade utlåtanden i ärendet avgävos av byggnadsstyrelsen ävensom av medicinalstyrelsen, efter det yttrande inhämtats från styrelsen för svenska vanförestalternas centralkommitté. Av dessa yttranden torde endast byggnadsstyrelsens behöva nu något beröras.

I fråga om kasernetablissemnets i Härnösand omändring till vanförestalt tillstyrkte byggnadsstyrelsen alternativförslaget. Vid granskningen av detta förslag hade byggnadsstyrelsen icke funnit något annat vara att erinra, än att vid arbetsritningarnas utarbetande vissa jämkningar borde vidtagas, i syfte att större hänsyn måtte tagas till den befintliga byggnadsstommen. Detta gällde särskilt i fråga om genombrytningen av murverk för anordnande av nya dörrar.

Beträffande den av arkitekten Güettler verkställda, av kasernkommittén framlagda *beräkningen av kostnaderna* för Härnösandsanstalten anförde byggnadsstyrelsen däremot, att styrelsen efter gjord granskning icke kunnat godtaga densamma, enär åtskilliga arbeten blivit upptagna till alltför låga belopp, varjämte betydande poster saknades. Enligt en inom styrelsen verkställd beräkning skulle kostnaderna för alternativförslagets genomförande uppgå till ett sammanlagt belopp av 1,180,000 kronor mot 872,000 kronor enligt Güettlers uppskattning.

Med anledning av vad byggnadsstyrelsen sålunda anført kompletterade arkitekten Güettler i en den 20 januari 1927 dagtecknad promemoria, som av kasernkommittén överlämnades med skrivelse den 22 i samma månad, sin tidigare beräkning genom att till densamma lägga vissa närmare specificerade utgiftsposter om tillhoppa 51,200 kronor. Samtidigt förklarade Güettler

Yttranden
m. m.

i promemorian, att det för att möta eventuella önskemål under byggnadstiden ävensom möjligen tillkommande, då ej förutsedda utgifter syntes vara lämpligt att avrunda den för alternativförslaget beräknade totalsumman å 872,000 kronor uppåt med, utöver nyssnämnda 51,200 kronor, ytterligare 76,800 kronor, varigenom totalsumman för alternativförslaget skulle komma att uppgå till 1,000,000 kronor.

Med anledning av vad Güettler sålunda anført förklarades från *byggnadsstyrelsen* i en den 25 januari 1927 dagtecknad promemoria, att enligt styrelsens uppfattning det i styrelsens utlåtande beräknade beloppet av 1,180,000 kronor för alternativförslaget fortfarande måste anses erforderligt för förslagens genomförande enligt föreliggande ritningar.

Med anledning av de olika kalkyler i fråga om kostnaderna för genomförande av *Härnösandsförslaget*, som sålunda kommit till synes, anbefalldes kasernkommittén att ånyo yttra sig över berörda spörsmål.

Sådant yttrande avgav *kasernkommittén* den 7 februari 1927.

Kasern-
kommittén
den 7 februari
1927.

I detta yttrande framhöll kommittén till en början, att då kommittén under våren 1926 anmodat arkitekten Güettler att upprätta förslagsritningar jämte kostnadsberäkning till kasernens omändring till vanförestalt, från kommitténs sida framhållits nödvändigheten av att hålla beräkningarna inom rimliga gränser. Arkitekten hade sålunda erhållit anmodan tillse, att alla murar m. m. i de befintliga byggnadsstommarna såvitt möjligt skulle lämnas orörda, att alla onödiga ombyggnadsarbeten skulle undvikas samt att all materiel, som redan funnes på platsen, skulle tagas i anspråk för den nya anstaltens iordningställande.

Vid den granskning av kommitténs förslag, som anstälts inom byggnadsstyrelsen, syntes styrelsen vid sina kostnadsberäkningar icke hava utgått från samma förutsättningar, som varit normgivande för arkitekten Güettler. Såsom ett allmänt omdöme om de beräkningar, byggnadsstyrelsen verkställt, syntes det kommittén kunna framhållas, att dessa kostnadsberäkningar mer än väl skulle komma att täcka arbetskostnader och materialanskaffning. I allmänhet hade dessa beräkningar hållits i överkant, under det att det av kommittén framlagda förslaget räknat med oundgängligen nödiga utgifter, därvid dock all hänsyn tagits till gedigenhet och ett gott utförande. Güettler hade avlagt besök i *Härnösand* för besiktning av kasernetablissemnet och därvid i samråd med tillkallad byggnadsingenjör undersökt möjligheterna av ett utnyttjande för vanförestaltens räkning av all förefintlig materiel och inredning. Då kommittén icke kunnat ingå på en jämförande detaljgranskning av de kostnadsberäkningar, som verkstälts å ena sidan av Güettler och å andra sidan av byggnadsstyrelsen, vore det förenat med svårigheter att med exakta siffror visa, att den av Güettler uppgjorda kostnadsberäkningen i stort sett skulle kunna läggas till grund för byggnadsarbetets utförande. I vissa hänseenden hade emellertid kommittén, efter samråd med arkitekten Güettler, ansett sig kunna påvisa, att de av byggnadsstyrelsen gjorda specificerade kostnadsberäkningarna upptagits till alltför höga belopp.

Erinringarna i förevarande hänseenden hade kommittén i sitt yttrande sammanfattat under nio punkter, vilka till sin huvudsakliga lydelse återgävos i propositionen.

Under hänvisning till vad under dessa punkter anförts framhöll kasernkommittén, att kostnaderna enligt byggnadsstyrelsens beräkningar för alternativförslagens genomförande syntes kunna minskas med ett belopp av omkring 140,000 kronor. Då samtliga de av byggnadsstyrelsen i sålunda angivna hänseenden verkställda beräkningarna vore alltför högt tilltagna, hade det syntes kommittén, att jämväl i övrigt en hel del reduceringar å de

av styrelsen angivna beloppen kunde ifrågasättas. Även om dessa besparingar i fråga om varje särskild post vore av mindre betydelse, belöpte de sig dock tillhopa till en avsevärd summa. Om det av kommittén förordade alternativförslaget skulle komma att läggas till grund för byggnadsarbetet, borde enligt kommitténs förmenande det av Güettler ursprungligen beräknade beloppet 872,000 kronor vara tillräckligt med tillägg av det belopp av 51,200 kronor, som upptagits i den av Güettler den 20 januari 1927 avgivna promemorian. Som vid närmare undersökning befunnits, att grundförhållandena vore mindre tillfredsställande på de platser, där nybyggnader skulle komma till stand, syntes emellertid försiktigheten bjuda, att till sålunda angivna belopp eller tillhopa 923,200 kronor lades kostnader för viss grundförstärkning. Dessa kostnader kunde i runt tal beräknas till 35,000 kronor.

Under framhållande av att vid arbetets utförande största möjliga sparsamhet givetvis borde iakttagas samt särskild uppmärksamhet fästas vid att nedbringa administrationskostnaderna, uttalade kommittén — med hänvisning till vad sålunda anförts — den uppfattningen, att kasernetablissemmentets omändrande till vanförestalt enligt alternativförslaget torde kunna genomföras för en kostnad av omkring (872,000 + 51,200 + 35,000) 958,200 kronor eller i avrundat tal 960,000 kronor.

Uti sitt anförande till statsrådsprotokollet vid propositionens framläggande framhöll föredragande departementschefen, att han efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet kommit till den uppfattningen, att vid valet mellan de föreliggande båda förslagen till vanförestalt — Sundsvallsförslaget och Härnösandsförslaget — övervägande skäl talade för ett biträdande av Härnösandsförslaget och att beträffande detta alternativförslaget vore att förorda.

Departements-
chefen den
22 februari
1927.

Beträffande de skäl, som enligt hans mening talade för en dylik ståndpunkt, torde jag få hänvisa till förenämnda proposition nr 137.

I fråga om de olika resultat, vartill byggnadsstyrelsen och kasernkommittén kommit vid beräkningen av kostnaderna för ombyggnaden av kasernetablissemmentet i Härnösand, framhöll departementschefen, att de skäl, som kommittén anförde i sitt yttrande av den 7 februari 1927, enligt departementschefens mening gäve fullt tillräckligt stöd för att stanna vid den av kommittén senast angivna kostnadsberäkningen. Det vore, yttrade departementschefen, uppenbart, att i förevarande fall ändringsarbeten borde företagas endast där de vore oundgängligen påkallade. Vid behandlingen av Härnösandsförslaget borde man alltså enligt hans mening utgå från att anstalten skulle kunna anordnas inom den av kasernkommittén senast angivna kostnadsramen av 960,000 kronor. Då Härnösandsanstalten enligt alternativförslaget beräknades inrymma 244 platser, skulle detta innebära en platskostnad — fränsett tidigare utlägg för kasernetablissemmentets uppförande — av 3,934 kronor. Till jämförelse nämndes, att enligt Sundsvallsförslaget nybyggnad för en anstalt om 138 platser skulle draga en kostnad av 1,090,000 kronor.

Under framhållande av att han i likhet med kasernkommittén förutsatte att — oberoende av utav vem anstalten skulle drivas — staten i varje fall skulle bestrida samtliga utgifter för omändringsarbetena, förordade därefter

departementschefen, att Härnösandsanstalten måtte anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med de av arkitekten Güettler för alternativförslaget uppgjorda ritningarna och till en beräknad kostnad av 960,000 kronor. Han erinrade i samband därmed om att enligt alternativförslaget dåvarande landstorms- och Röda Korsförråd skulle kvarbliva i de därför då disponerade lokalerna i etablissementet. Likaledes syntes honom vissa för det dåvarande för sjöförsvarets ändamål därstädes begagnade lokaler fortfarande under budgetåret 1927/1928 böra få disponeras för samma ändamål, vilket syntes låta sig göra utan hinder för ombyggnadsarbetet.

Vid arbetsritningarnas utarbetande borde beaktas de av byggnadsstyrelsen med hänsyn till den förefintliga byggnadsstommen förordade jämkningarna.

Likaledes borde därvid alla de åtgärder vidtagas, vilka utan åsidosättande av nödiga krav på byggnadens ändamålsenlighet kunde medföra största möjliga besparingar.

Beträffande *driften* av den blivande vanförestalten anförde departementschefen, att densamma lämpligen borde omhänderhavas av en enskild förening, och förordade i sammanhang därmed vidtagande av kraftiga åtgärder för att få till stånd en överenskommelse om anstaltens övertagande och drivande genom en sådan förening. Från statens sida syntes därvid i huvudsak böra följas vissa riktlinjer i fråga om anstaltens nyttjande, drift, statlig kontroll över förvaltningen samt föreningens ekonomiska resurser, som i ärendet upptradit av kasernkommittén och medicinalstyrelsen. För dessa riktlinjer redogjorde departementschefen närmare. Beträffande de fordringar, som borde ställas på vederbörande förening, betonades därvid, att uppenbarligen endast en förening med tryggad ställning i avseende å de ekonomiska resurserna kunde godkännas.

Vidkommande *behovet av anslag* till anordnande av anstalten i fråga framhöll departementschefen, att enligt vad kasernkommittén efter samråd med arkitekten Güettler upplyst byggnadsarbetena syntes kunna bedrivas i sådan takt, att omändringen av kasernetablissementet till dess nya ändamål skulle kunna avslutas till den 1 juli 1930. I anslutning därtill hade av kasernkommittén uttalats den uppfattningen, att av den för vanförestaltens anordnande beräknade kostnadssumman ett belopp av 75,000 kronor borde anvisas för budgetåret 1927/1928, medan återstoden av nämnda summa eller sålunda 885,000 kronor borde fördelas på budgetåren 1928/1929 och 1929/1930.

Under återopande av vad sålunda och i övrigt anförts till förevarande statsrådsprotokoll beslöt Kungl. Maj:t att till riksdagen avlåta proposition (nr 137) i ämnet av det innehåll, för vilket jag i början av mitt anförande här redogjort.

I skrivelse den 20 maj 1927, nr 205, anmälde riksdagen, att riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts oförmälda proposition nr 137. I sammanhang därmed uttalade riksdagen, att det enligt riksdagens mening vore önskligt att, innan de i propositionen avsedda ombyggnadsarbetena igångsattes, trygghet vun-

nits för att en överenskommelse om anstaltsverksamhetens drivande genom en enskild förening kunde åstadkommas.

I annan skrivelse (nr 206) av samma dag anmälde riksdagen, att riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts förenämnda proposition nr 138 angående godkännande av den i det föregående omförmälda överenskommelsen mellan kronan och Härnösands stad.

Genom brev den 9 juni 1927 fattade Kungl. Maj:t beslut bland annat därom att förenämnda till vanförestalt avsedda område om ungefär 40,800 kvadratmeter skulle från och med den 1 juli 1927 överföras från försvarsväsendet och tills vidare, jämte därå befintliga byggnader, ställas under byggnadsstyrelsens förvaltning.

Brev den
9 juni 1927.

I 1928 års statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkt 67) meddelade föredragande departementschefen i samband med behandling av frågan om äskande av ytterligare medel till förevarande ändamål, att den 15 november 1927 bildats en förening, benämnd *föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland*, med ändamål att efter överenskommelse med vederbörande å statens vägnar omhändertaga driften av ifrågavarande vanförestalt, ävensom att, efter vissa inom socialdepartementet förda överläggningar, förslag till dylik överenskommelse föreläge. Detta förslag kunde enligt departementschefens mening anses innebära trygghet för att överenskommelse rörande anstaltens omhändertagande av den nybildade föreningen kunde komma till stånd. I överensstämmelse med vad 1927 års riksdag anfört syntes alltså förberedelserna till ombyggnadsarbetena kunna påbörjas inom en nära framtid. Följaktligen borde fortsatt anslag till dessa arbeten beräknas för budgetåret 1928/1929. I sådant hänseende framhöll departementschefen, att de förberedande åtgärderna beträffande formerna för anstaltens drivande medfört tidsutdräkt med byggnadsarbetenas igångsättande och att det därför skulle behövas viss forcering, för att arbetena skulle bli färdiga till den år 1927 beräknade tidpunkten. Då det vid ärendets behandling icke förutsatts, att driften vid anstalten skulle behöva vara igångsatt förrän den 1 juli 1931, syntes det icke vara nödvändigt att på sådant sätt forcera arbetet. Det borde vara tillräckligt, att ombyggnadsarbetena vore avslutade vid 1930 års utgång. Vid sådant förhållande skulle det erforderliga kostnadsbeloppet kunna fördelas på tre budgetår, därvid för budgetåret 1928/1929 icke syntes behöva beviljas större anslag än 200,000 kronor.

1928 års
statsverks-
proposition.

I sin skrivelse den 27 april 1928, nr 5 A, anförde riksdagen — under punkt 53 — bland annat, att riksdagen i likhet med departementschefen funne föreningens för bistånd åt vanföra i Norrland beslut att förklara sig villig att övertaga driften av anstalten i fråga tillsammans med det från föreningsstyrelsen inkomna förslaget till överenskommelse innebära trygghet för att avtal rörande anstaltens omhändertagande av den nybildade föreningen kunde komma till stånd. I överensstämmelse med vad riksdagen i sin skrivelse den 20 maj 1927, nr 205, anfört syntes alltså förberedelserna till ombyggnadsarbetena, så snart ske kunde, böra påbörjas.

Riksdagens
skrivelse
nr 5 A
år 1928.

1929 års
statsverks-
proposition
m. m.

I samband med behandling i 1929 års statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkt 67) av frågan om medel till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1929/1930 erinrade jag, att Kungl. Maj:t genom beslut den 10 februari 1928 för Kungl. Maj:ts och kronans del godkänt ett från styrelsen för föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland med skrivelse den 6 februari 1928 överlämnat förnyat förslag till överenskommelse under visst förbehåll, som i detta sammanhang icke läser behöva beröras.

Vidare erinrade jag, att Kungl. Maj:t genom brev den 16 mars 1928 anbefallt byggnadsstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen och föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland låta i huvudsaklig överensstämmelse med förut omförmälda, av arkitekten Güettler i augusti 1926 uppgjorda ritningar för en kostnad av högst 960,000 kronor utföra erforderliga byggnadsarbeten för ifrågavarande kasernetablissemens omändring till vanföreanstalt, därvid borde beaktas *dels* vad byggnadsstyrelsen i utlåtande den 5 januari 1927 anfört därom, att vid arbetsritningarnas utarbetande vissa jämkningar borde vidtagas med hänsyn till den befintliga byggnadsstommen, *dels ock* vad 1927 års besparingsnämnd i promemoria av den 7 mars 1928 yttrat beträffande jämkningar och förenklingar, vilka vore ägnade att nedbringa byggnadskostnaden; därvid byggnadsstyrelsen skulle äga att efter samråd med medicinalstyrelsen och nämnda förening företaga de smärre ändringar i ritningarna, som i angivna eller andra hänseenden kunde visa sig behövlige eller lämpliga och av medicinalstyrelsen efter föreningens hörande godkändes samt icke medförde ökning av kostnaden. Jag erinrade därjämte, att Kungl. Maj:t genom särskilda brev ställt till byggnadsstyrelsens förfogande de anslag å respektive 75,000 och 200,000 kronor, som riksdagen för budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 anvisat till vanföreanstalt i Härnösand.

Därefter lämnade jag en närmare redogörelse för innehållet i en från byggnadsstyrelsen inkommen skrivelse av den 30 augusti 1928, däruti styrelsen hemställt om bēredande av ytterligare medel till nyssnämnda ändamål att utgå under budgetåret 1929/1930.

I denna skrivelse hade byggnadsstyrelsen meddelat, att styrelsen med anledning av det erhållna uppdraget anmodat arkitekten Güettler att upprätta definitiva ritningar till byggnadsföretaget, samt att förenämnda förening på byggnadsstyrelsens anmodan utsett professorn Patrik Haglund att såsom representant för föreningen samarbeta med styrelsens byggnadsbyrå och arkitekten vid ritningsarbetets utförande. Det sålunda pågående ritningsarbetet komme enligt byggnadsstyrelsen att färdigställas under loppet av hösten 1928. Det hade emellertid redan visat sig, att jämkningar och förenklingar i ganska stor omfattning syntes bliva nödvändiga för att kostnaderna skulle kunna hållas inom ramen av det av Kungl. Maj:t föreslagna och av riksdagen godkända beloppet, 960,000 kronor. Med erinran att byggnadsarbetena numera icke förutsattes slutförda förrän vid 1930 års utgång och att dittills anvisats tillhopa 275,000 kronor, hade byggnadsstyrelsen framhållit, att återstoden eller 685,000 kronor alltså skulle kunna fördelas på budgetåren 1929/1930 och 1930/1931. Styrelsen beräknade, att för budgetåret 1929/1930 skulle erfordras 450,000 kronor och för budgetåret 1930/1931 återstoden eller 235,000 kronor.

På grund av det anförda hade, yttrade jag, byggnadsstyrelsen hemställt, att till vanförestalt i Härnösand måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas ett extra reservationsanslag av 450,000 kronor.

För egen del framhöll jag, att det av byggnadsstyrelsen framlagda byggnadsprogrammet ävensom det därå grundade medelsöskandet enligt min mening väl anslöte sig till oförväntade beräkningar angående tiden för omändringsarbetenas slutförande samt beträffande sättet för dispositionen av härtill avsedda, ännu ej anvisade medel. Någon erinran syntes därför icke vara att framställa mot styrelsens förslag.

På grund därav äskades, efter min hemställan, i årets statsverksproposition ett extra reservationsanslag av 450,000 kronor till vanförestalt i Härnösand. I enlighet med hemställan av statsutskottet — som anslöt sig till de i statsverkspropositionen gjorda uttalandena — har riksdagen bifallit detta förslag (skrivelse nr 5 A punkt 63).

Förut denna dag har Kungl. Maj:tt beslutat ställa jämväl det sålunda beviljade anslaget till byggnadsstyrelsens förfogande.

I detta sakernas läge har nu byggnadsstyrelsen inkommit med anmälan, att sedan ritningsarbetet och erforderliga specialutredningar avslutats samt infordrade entreprenadanbud avgivits, det blivit klart, att ombyggnadsarbetet icke skulle kunna utföras för den av riksdagen godkända kostnadssumman, trots det att avsevärda jämkningar och förenklingar genomförts. Styrelsen ansågo sig fördenskull förhindrad att igångsätta arbetena utan särskilt bemyndigande och hade därför velat underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Berörda anmälan gjordes i en den 23 april 1929 inkommen skrivelse, för vars huvudsakliga innehåll jag nu torde få redogöra.

Inledningsvis meddelade byggnadsstyrelsen, att arbetet med uppgörande av definitiva ritningar varit anförtrött åt arkitekten Güettler, vilken numera avlämnat dylika, den 31 oktober 1928 och den 2 mars 1929 dagtecknade ritningar. Vidare hade efter verkställda specialutredningar upprättats ritningar och kostnadsberäkningar m. m. rörande värme- och sanitärtekniska installationer, maskinell utrustning, elektriska anläggningar och kylanläggning. Det reviderade förslaget hade i allt väsentligt godkänts av medicinalstyrelsen och vederbörande föreningsstyrelse. De huvudsakliga *förändringar*, vilka i berörda förslag *vidtagits i avseende å kasernkomplexet*, vore följande.

För att *köks- och ekonomiafdelningen* skulle erhålla ett mera centralt läge inom byggnadskomplexet och jämväl med hänsyn därtill, att grundförhållandena vid skolhemmets — förutvarande matinrättningsbyggnadens — södra flygel vore mindre tillfredsställande, hade den ursprungligen föreslagna *tillbyggnaden till skolhemmets södra flygel uteslutits och en ny köks- och ekonomiafdelning förlagts mellan skolhemmet och huvudbyggnaden* — nuvarande kasernbyggnaden — sammanbyggd med den från början planerade förbindelsegången mellan nämnda två byggnader. Därigenom skulle lämpligare köks- och ekonomilokaler erhållas, samtidigt som en icke oväsentlig kostnadsminskning skulle åstadkommas. De i huvudbyggnaden föreslagna *sovsalarna för yrkeskolans män och kvinnor hade omlagts*, varigenom ernåtts bättre förbindelser

Byggnads-
styrelsen
den 23 april
1929.

till respektive arbetssalar. Som en följd därav hade *en trerumslägenhet för överläraren inretts i byggnadens västra flygel, varjämte den i östra flygeln planerade trerumslägenheten inretts till bostäder för lärarinnor. De till huvudbyggnadens bottenvåning förlagda samlingsrummen hade uteslutits, och hade där i stället inretts fyra lokaler för aftonkola, avsedd för yrkesskolans elever.*

Genom de i förslaget sålunda gjorda inskränkningarna beträffande nybyggnadernas omfattning hade den sammanlagda volymen av byggnaderna nedpressats från tidigare angivna omkring 45,000 kubikmeter till omkring 43,100 kubikmeter, varjämte genombrytningar i murverk i avsevärd grad undvikits och i övrigt jämkningar vidtagits, allt i avsikt att nedbringa kostnaderna, dock utan att det för alternativförslaget angivna antalet av 244 vård- och elevplatser minskats.

Vad angår kostnaderna för *byggnads- och planeringsarbeten m. m.* enligt det reviderade förslaget vore främst att anmärka, att å byggnads- och planeringsarbetena m. m. med undantag för målningsarbeten inkommit sju anbud, Det lägsta av dessa slutade på 525,537 kronor. Under förutsättning att kontraktsuppgörelse komme till stånd enligt detta anbud, skulle kostnaderna för *samtliga byggnads- och planeringsarbeten m. m.* uppgå till följande belopp:

arbeten, å vilka anbud föreläge	kronor 525,537:—
målningsarbeten, beräknad kostnad	» 60,000:—
bilning för framdragning av rörledningar, reparation av plåttak m. m., beräknad kostnad	» 15,000:—
stängsel omkring tomten	» 6,500:—
oförutsedda utgifter, omkring 10 %	» 59,963:—

Summa kronor 667,000:—

Vad beträffar den verkställda specialutredningen rörande *värme- och sanitetstekniska installationer samt maskinell utrustning för kök och tvätt* för den blivande vanförestalten, hade utarbetandet av ritningar och övriga entreprenadhandlingar för ifrågavarande anläggningar och arbeten anförtrots åt ingenjören Ahxner, vilken jämväl biträtt kasernkommittén i dess utredningsarbete. Sedan detta ritningsarbete m. m. numera i allt väsentligt fullbordats i samarbete med styrelsens byggnadsbyrå, och efter det på platsen befintliga ledningar och apparater, pannor och maskiner m. m. närmare besiktigats, hade Ahxner verkställt en detaljerad kostnadsberäkning rörande dessa arbeten, vilken slutade å ett belopp av 259,500 kronor. Denna summa understeg endast obetydligt den av byggnadsstyrelsen tidigare beräknade kostnaden för dessa arbeten, 266,000 kronor. Att denna kostnad icke kunnat nedbringas i vidare mån än som skett, berodde bland annat därpå, att tvättstall, klosettstolar, skölj-, blöt- och badkar m. m. måste anskaffas i större omfattning än ursprungligen avsetts. I kostnadsberäkningen inginge vidare med Ahxner avtalat arvode för ritningsarbetet m. m. Hänsyn hade jämväl tagits till den prisökning å radiatorer, kopparmaterial och armatur, som inträtt under senaste tid.

På initiativ av anstaltsstyrelsen hade utredning verkställt genom byggnadsstyrelsens försorg rörande lämpligheten av att i första hand använda *elek-*

trisk säsongkraft för drift av viss del av värmeledning och varmvattenberedning m. m. Denna utredning hade givit vid handen, att icke oväsentliga besparingar i driften kunde ernås genom användning av elektrisk kraft. Då statsverket i sista hand torde komma att ansvara för anstaltens driftkostnader, syntes välgående skäl tala för att anordningar redan vid anstaltens utbyggande vidtoges för den elektriska kraftens utnyttjande. Sålunda skulle anskaffas dels en *elektrisk ångpanna för inkoppling i ångsystemet* och dels en *varmvattenberedare för kombinerad ång- och elektrisk uppvärmning*. Dessa anordningar skulle betinga en utgift, inklusive kostnad för till apparaterna erforderliga elektriska ledningar, av sammanlagt 28,000 kronor.

Det syntes byggnadsstyrelsen jämväl vara välbetänkt, att åtgärder vidtoges för att *värmeledningssystemet i huvudbyggnaden*, vilket ursprungligen avsetts att drivas medels befintliga lågtryckspannor för kokseldning, ombyggda till varmvattenpannor, *även kunde tillföras värme från de stenkolseldade högtryckspannorna och den elektriska ångpannan*, varigenom driftkostnaderna torde kunna icke oväsentligt nedbringas. De i detta avseende sålunda önskvärda åtgärderna skulle omfatta insättandet av *två motströmsapparater jämte erforderliga ledningar* och beräknades draga en kostnad av 7,000 kronor.

Staden Härnösands vattenledningsverk och brandchef hade framhållit behovet av att utlägga *ytterligare en servisledning för kallvatten*, nämligen från stadens vattenledning norr om huvudbyggnaden, varigenom vatten skulle tillföras byggnadskomplexet från två håll och risken för avbrott i vattentillförseln, exempelvis vid eldsvåda, således betydligt reduceras. Denna servisledning m. m. beräknades kosta 8,000 kronor.

Byggnadsstyrelsen hade icke något att erinra beträffande det av ingenjören Ahxner sålunda upprättade förslaget och tillstyrkte nyss omförmälda ytterligare anordningar med avseende på de värme- och sanitetstekniska samt maskinella anläggningarna. Kostnaderna för samtliga dessa anläggningar skulle alltså enligt styrelsen uppgå till 302,500 kronor, fördelade på följande sätt:

anläggningarna enligt ursprunglig plan med komplettering	
av visst sanitetsgods	kronor 259,500: —
föreslagna tillägg:	
elektrisk ångpanna m. m.	kronor 28,000: —
motströmsapparater m. m.	» 7,000: —
ny servisledning för kallvatten	» 8,000: —
	» 43,000: —
	Summa kronor 302,500: —

Det närmare utarbetandet av i förslaget ingående *elektriska anläggningar* och *de däri upptagna fyra hissarna*, hade varit anförtrott åt ingenjören K. Sohlberg, som tidigare biträtt arkitekten Güettler vid dennes arbete åt kasernkommittén. Vid denna specialutredning hade det visat sig, att hit hörande anläggningar komme att draga större kostnader än som tidigare beräknats.

Vid närmare undersökning av det befintliga, för likström byggda ledningsnätet hade det nämligen framgått, att detta nät endast i ringa mån torde kunna komma till användning, enär det *nya nätet måste utbyggas för växelström*, såsom varande den enda strömart, som numera funnes att tillgå på platsen. Sålunda kunde det nuvarande huvudledningssystemet icke alls utnyttjas, vartill komme, att ledningar vore i stor utsträckning utförda av kristidsmaterial, som måste utbytas mot nytt. En i icke oväsentlig grad bidragande orsak till kostnadsökningen vore jämväl den på senare tid inträffade prisstegringen på installationsmateriel för elektriska anläggningar.

Efter noggranna utredningar hade kostnaderna för *de elektriska anläggningarna* beräknats till följande belopp:

för den elektriska kraft-, belysnings- och svagströmsanläggningen, inklusive arvode åt konstruktören	kronor 60,000: —
2 stycken elektriska hissar i huvudbyggnaden och 1 i skolhemmet	» 30,000: —
1 elektrisk hiss i ekonomibyggnaden	» 8,000: —
	<hr/>
	Summa kronor 98,000: —

I byggnadsstyrelsens tidigare beräkningar hade denna kostnad upptagits till 60,000 kronor.

Från föreningsstyrelsens sida hade tillika gjorts framställning om anordnandet av ytterligare en hiss i huvudbyggnaden. Kostnaden för en dylik hiss, som även enligt byggnadsstyrelsens mening borde komma till utförande, utgjorde 9,000 kronor.

Vad angår de med *kylanläggningen* förenade kostnaderna, vilka ursprungligen upptagits till 8,000 kronor, ansåge byggnadsstyrelsen, att desamma, inklusive arvode till kyltekniker, borde höjas till 8,500 kronor.

Vidkommande *arkitektarvode, kostnader för ritningskopior, kontrollantarvode och administrationskostnad* syntes utgifterna icke kunna upptagas till lägre totalbelopp än det av styrelsen förut beräknade eller 79,000 kronor, vilket belopp skulle fördela sig på följande sätt:

arkitektarvode	kronor 40,000: —
ritningskopior m. m.	» 3,000: —
kontrollantarvode och expenser för kontrollen	» 16,000: —
byggnadsföretagets andel i byggnadsbyråns administrationskostnader	» 20,000: —

I det ursprungliga förslaget hade icke upptagits några kostnader för *linoleummattor å sådana golv* inom byggnaden, *vilka avsetts att utföras av cement*. Enligt styrelsens åsikt skulle det emellertid vara synnerligen önskvärt, att även cementgolv belades med dylika mattor, dock med undantag för golv i källare och förrådslokaler. En dylik anordning skulle medföra en merkostnad av 40,000 kronor.

De sammanlagda kostnaderna för etablissemangets iordningställande för sitt nya ändamål skulle alltså bliva följande.

A. Kostnader för ombyggnadsarbetenas genomförande enligt ursprunglig plan med förutnämnda jämkningar och förenklingar:

byggnadsarbete	kronor	667,000:—
värme-, sanitetstekniska och maskinella anläggningar	»	259,500:—
elektriska anläggningar samt hissar	»	98,000:—
kylanläggning	»	8,500:—
arkitekt- och kontrollantarvoden samt övriga administrationskostnader	»	79,000:—
<u>Summa kronor</u>		<u>1,112,000:—</u>

B. Kostnader för komplettering av anläggningarna genom förut angivna, tidigare icke avsedda åtgärder:

elektrisk ångpanna, motströmsapparater och ny serviceledning för kallvatten	kronor	43,000:—
elektrisk hiss i huvudbyggnaden	»	9,000:—
linoleummattor	»	40,000:—
<u>Summa kronor</u>		<u>92,000:—</u>

De sammanlagda kostnaderna skulle alltså komma att uppgå till 1,204,000 kronor.

Under hänvisning till berörda kostnadssammanställning har byggnadsstyrelsen slutligen framhållit, att de av styrelsen tidigare beräknade kostnaderna för genomförandet av ombyggnadsarbetena enligt den av statsmakterna godkända planen kunnat genom jämkningar och förenklingar i densamma nedbringas från 1,180,000 kronor till 1,112,000 kronor, trots att de elektriska anläggningarna av förut närmare angivna skäl komme att draga ej mindre än 38,000 kronor högre kostnader, än som tidigare beräknats. Den sålunda reducerade kostnadssumman överstege emellertid den av riksdagen godkända med 152,000 kronor. Härtill komme ett belopp av 92,000 kronor för de tidigare icke avsedda arbeten, vilka vid den nu närmare verkställda utredningen i frågan visat sig påkallade för vinnande av ett tillfredsställande resultat.

I sammanhang därmed har styrelsen meddelat, att det lägsta av de inkomna anbuden å utförandet av byggnads- och planeringsarbetena m. m., vilket anbud slutade på ett belopp av 525,537 kronor, av styrelsen antagits under förutsättning att Kungl. Maj:t före utgången av maj månad 1929 fattade beslut om byggnadsföretagets utförande i enlighet med nu föreliggande plan.

Slutligen har byggnadsstyrelsen anmält, att, även om byggnadsföretaget komme att igångsättas redan under innevarande vår, ytterligare anslagsmedel utöver de av Kungl. Maj:t redan äskade icke vore för ändamålet behöfliga under budgetåret 1929/1930.

Till komplettering av framställningen har i en promemoria från byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå lämnats följande *kompletterande upplysningar* rörande ett par av de poster, som föreslagits skola tillkomma.

Från Härnösands stads elektricitetsverk föreligger ett erbjudande att under utnyttjande av kraft från den nybyggda kraftstationen i Hammarfor-

sen leverera dels under hela året tillgänglig prima kraft mot en grundavgift av kronor 105: — per abonnerad kilowatt samt en förbrukningsavgift av 3 öre per kilowattimme, och dels i mån av tillgång s. k. säsongkraft mot endast en förbrukningsavgift av 0.75 öre per kilowattimme.

Den prima kraften skulle utnyttjas för belysning, motorer och delvis kokning, den sekunda kraften i huvudsak för elektrisk ångpanna och varmvattenberedare men därjämte även för steriliseringsapparater och smärre torkar jämte uppvärmning av vissa rum å sjukavdelningen under sommaren, då varmvattenvärmeledningen ej är igång, vilka apparater emellertid, då säsongkraft ej står till förfogande, skulle kunna överkopplas till lednings-systemet för prima kraft.

Säsongkraften torde vara tillgänglig under sommarhalvåret, d. v. s. väsentligen under den tid, då värmeledningen ej behöver hållas i gång, och man kan därför räkna med, att den elektriska pannan kommer att under sommarmånaderna helt och hållet ersätta den koleldade panna, som eljest skulle få hållas i drift för tillgodoseende av ångbehovet i kök, tvätt m. m., samt under vissa vårmånader i samarbete med den koleldade högtryckspannan. Då den elektriska pannan kräver ringa tillsyn, torde kunna räknas med inskränkning i eldarpersonalen, varförutom driften torde kunna ordnas på mera bekvämt och rationellt sätt och fördelar av hygienisk och estetisk natur ernås. I övrigt är driftekonomin beroende av så många ej med säkerhet kända faktorer, att den vinst, som installation av en elektrisk ångpanna väntas medföra, svårigen kan på förhand beräknas.

Vad angår de inom huvudbyggnaden föreslagna trenne elektriska personhissarna må nämnas, att det vid en cirka 100 meter lång byggnad för inhyssande av vanföra torde vara nödvändigt att anordna en hiss i vardera flygeln samt en hiss i mittelpartiet. Den nu föreslagna tredje hissen synes så mycket mer av behovet påkallad, som den väsentligen är avsedd för transport av sjuka till operationsavdelningen.

*Departements-
chefen.* Av den lämnade redogörelsen framgår, att det är först under den senaste tiden som det blivit klarlagt, att den beräknade kostnadssumman för vanförestalten i Härnösand icke är tillräcklig, därest anstalten skall utföras i den beslutade omfattningen. Ännu vid tiden för avlåtandet av den framställning, på vilken äskandet i årets statsverksproposition om fortsatt anslag till ändamålet grundade sig, torde byggnadsstyrelsen hava haft den uppfattningen, att med hänsyn till de förenklingar och jämkningar, som kunde komma att vidtagas, den bestämda kostnadssumman sannolikt icke skulle behöva överskridas. Att det nu emellertid måste förutses, att nämnda belopp icke kommer att förslå, beror enligt byggnadsstyrelsen — utom på de anförda betydande kostnadsökningarna beträffande vissa specialarbeten — även på den omständigheten att de numera definitivt föreslagna modifieringarna i den ursprungliga planen icke kunnat erhålla den omfattning, som förut antagits. Det för helt kort tid sedan inkomna entreprenadanbud, på vilket byggnadsstyrelsen grundat sina senaste beräkningar, ligger avsevärt under övriga anbud och torde, enligt vad från byggnadsstyrelsen anförts, kunna anses fullt rimligt med hänsyn till nu rådande priser, varför man nu torde hava att i likhet med byggnadsstyrelsen utgå från detsamma.

Vid det förnyade övervägande, som i anledning av vad sålunda inträffat ägnats ifrågavarande angelägenhet, har jag till en början funnit, att det redan

med hänsyn till det av riksdagen godkända avtalet med Härnösands stad samt andra redan träffade, i det föregående omförmälda dispositioner näppe- ligen kan ifrågakomma, att statsmakterna skulle på grund av den nu till synes oundvikliga merkostnaden frångå sitt beslut rörande inrättande av ifrågavarande anstalt. En sådan omläggning skulle för övrigt enligt nyss- nämnda avtal medföra ekonomiska konsekvenser för statsverket samt på ett beklagligt sätt försvåra eller i varje fall avsevärt fördröja lösningen av den trängande frågan om förbättring av vanföreväsendet i Norrland. Å andra sidan böra tydligen arbetena med kasernetablissemmentets omändring icke igångsättas i den omfattning, att det redan från början är klart, att de avsedda medlen icke komma att förslå.

Med utgångspunkt från den sålunda uttalade uppfattningen, och då det på grund av det starka behovet av en vanförestalt i Norrland samt med hänsyn till den i avtalet med Härnösands stad bestämda, med viss skadeståndsplikt förknippade tidsfristen för anstaltens färdigställande skulle vara synnerligen olägligt, därest med arbetenas påbörjande måste få anstå under någon längre tid, har jag till en början undersökt, huruvida det skulle låta sig göra att nu igångsätta arbetena endast i så begränsad om- fattning, att den anvisade kostnadsramen icke skulle behöva överskridas. Detta skulle alltså innebära, att viss inskränkning skulle göras i ombygg- nadsarbetena; det skulle sedermera bliva nästa års riksdags sak att på fram- ställning av Kungl. Maj:t pröva, huruvida en sådan inskränkning borde bliva definitiv eller om riksdagen ville anvisa det belopp, som ytterligare erfordra- des för byggnadsarbetets fullföljande i dess ursprungligen avsedda omfatt- ning.

Vid den sålunda avsedda undersökningen har det framgått, att den enda inskränkning, som kan ifrågakomma, därest icke fullständig omläggning skall ske av planen för anstalten, skulle bestå i att inrättandet av det för 48 elever avsedda skolhemmet skulle undanskjutas. Detta skolhem skulle, såsom förut anförts, enligt den ursprungliga planen inredas i matinrättningsbygg- naden, vars källarvåning emellertid skulle tagas i anspråk för ekonomilokaler för hela anstaltens räkning. Den kostnadsminskning, som skulle uppkomma, därest arbetena beträffande nämnda byggnad inskränktes till att avse de för anstalten i dess helhet erforderliga anordningarna, hava beräknats till 126,000 kronor. Jämväl på en del andra punkter skulle det, enligt vad den verkställda undersökningen givit vid handen, vara möjligt att genom vissa inskränkningar åstadkomma kostnadsminskning. Sålunda skulle exempelvis tills vidare antalet hissar i huvudbyggnaden kunna begränsas till det ur- sprungligen avsedda samt anskaffandet av stängsel kring området samt dettas planering kunna undanskjutas. Med tillägg av på sådant sätt åstadkomna mindre kostnadsbesparingar skulle det sannolikt vara möjligt att, vid ute- slutande av skolhemmet, genomföra byggnadsarbetena för den anvisade summan.

Emellertid har jag icke funnit den sålunda antydda utvägen vara att till- råda. Visserligen skulle, även med uteslutande av skolhemmets elevantal,

anstaltens storlek bliva betydligt större än den, som i avtalet med Härnösands stad stadgats såsom minimum. Skolhemmet utgör emellertid en så väsentlig del av en för sitt ändamål väl lämpad vanförestalt, att dess undanskjutande måste vara ägnat att väcka betänkligheter. Vid valet mellan Sundsvalls- och Härnösandsförslagen ansågs för övrigt vid frågans behandling år 1927 ett av det senare förslaget mest betydande företräden vara, att därmed skulle vinnas ett dylikt hem. Dettas betydelse är också särskilt stor i Norrland, där de stora avstånden göra det ännu svårare än eljest för vanföra barn att kunna följa den allmänna undervisningen.

Av dessa skäl har jag alltså icke ansett mig kunna tillstyrka sådana inskränkningar i byggnadsarbetena, att den beviljade kostnadssumman skulle bliva tillräcklig. Enligt vad förut anförts, har jag icke heller ansett det böra ifrågakomma att uppskjuta arbetenas igångsättande över huvud i avvaktan på beslut i ämnet vid nästa riksdag. Vid sådant förhållande har jag funnit mig nödsakad att tillstyrka, att oaktat den sena tidpunkten frågan måtte få hänskjutas till den nu samlade riksdagen. Redan i detta sammanhang vill jag emellertid därvid understryka, att, såsom byggnadsstyrelsen framhållit, det icke är behövt att för nästa budgetår bevilja medel utöver det i statsverkspropositionen föreslagna och av riksdagen redan anvisade beloppet. Frågan har således icke någon betydelse för riksstaten för nästa budgetår utan avser endast ett principbeslut rörande de sammanlagda kostnaderna för ombyggnadsföretaget.

Den ifrågasatta kostnadsökningen hänför sig, såsom av det föregående framgår, till två särskilda omständigheter, å ena sidan ökade kostnader för de i den redan godkända planen ingående arbetena och å andra sidan behovet av vissa i denna plan *icke* ingående kompletteringsarbeten eller särskilda anordningar. Vad angår kostnadsökningen av förstnämnda anledning har vid den granskning, som ägnats de till grund för byggnadsstyrelsens sista skrivelse liggande, i stor utsträckning på specialutredningar grundade beräkningarna, någon anledning till erinran icke förekommit i vidare mån än att det synes kunna ifrågasättas, huruvida icke — i anslutning till den uppfattning som kom till synes i 1927 års proposition — det till administrationskostnader samt arkitekt- och kontrollantarvoden beräknade beloppet skulle kunna något sänkas. Emellertid synes det mig därjämte böra övervägas, huruvida icke vid ett ombyggnadsarbete av förevarande art kostnaderna för själva byggnadsarbetenas utförande skulle kunna i någon mån nedbringas, därest de arbeten, som nu äro avsedda att utlämnas till entreprenad, åtminstone i viss utsträckning utfördes under byggnadsstyrelsens egen regi. Såväl härutinnan som i andra hänseenden komma givetvis vid ärendets vidare behandling alla möjliga åtgärder att vidtagas för kostnadernas begränsande.

Vad angår de föreslagna s. k. kompletteringsarbetena, må beträffande posten å 40,000 kronor till linoleummattor anmärkas, att denna post avser samtliga dylika mattor inom anstalten. Då på sätt byggnadsstyrelsen anför det synes lämpligt att jämväl cementgolv i viss utsträckning förses med

dylik golvbetäckning, synes anledning till erinran icke finnas mot ifrågasatt post. Vad härefter beträffar förslaget om insättande av en elektrisk ångpanna, avsedd att i viss utsträckning användas för uppvärmningsändamål och varmvattenberedning jämsides med de förut planerade, koleldade pannorna, har jag funnit de från byggnadsstyrelsen inhämtade kompletterande upplysningarna giva vid handen, att genom den elektriska ångpannans utnyttjande framför allt vid tillfällen, då billig kraft erhålles samt ångvärme till rumsuppvärmning ej erfordras, en minskning i driftkostnaderna skulle komma att ske. Ehuru några närmare upplysningar icke ännu kunnat lämnas om storleken av den vinst, som härigenom skulle kunna ernås, har jag ansett, att möjlighet borde beredas till genomförande av ifrågasatt förslag. Vad slutligen angår den ytterligare ifrågasatta hissen i huvudbyggnaden framgår av den lämnade redogörelsen, att densamma huvudsakligen är avsedd för underlättande av transporten av sjuka till operationsavdelningen. Med hänsyn härtill synes erinran icke vara att göra mot planens kompletterande med sagda hiss.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat skulle kostnaderna för utförande av anstalten i enlighet med den senast upprättade planen komma att uppgå till högst 1,204,000 kronor, vilket belopp emellertid, med hänsyn bland annat till vad jag anfört rörande posten till administrationskostnader m. m., synes kunna avrundas till 1,200,000 kronor. Detta belopp — som enligt det föregående är att anse som ett maximum — motsvarar en kostnad per plats av 4,918 kronor. Till jämförelse vill jag erinra, att platskostnaden för Sundsvallsförslaget, vilket — utan inrättande av skolhem — avsåg fullständig nybyggnad, år 1926 beräknades uppgå till 7,898 kronor. Om man inräknar de på kasernetablissemmentets uppförande förut nedlagda kostnaderna 1,100,000 kronor, blir kostnaden för plats 9,426 kronor, vilket vid jämförelse med kostnaderna för den ifrågasatta anstalten i Sundsvall utvisar, att även med den nu ifrågasatta kostnadsökningen Härnösandsanstaltens anordnande innebär ett ekonomiskt sett ganska fördelaktigt utnyttjande av de redan befintliga kasernbyggnaderna. Ytterligare må för övrigt i detta sammanhang erinras, att enligt vad 1927 års proposition utvisar någon annan ändamålsenlig användning av kasernerna för civilt ändamål icke ifrågakommit.

På grund av vad jag sålunda anfört och under framhållande att ärendet synes jämlikt § 54 riksdagsordningen kunna, utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tiden gått till ända, föreläggas årets riksdag, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att — med ändring av vad 1927 års riksdag härutinnan bestämt — medgiva, att omändringen till vanförestalt av det för Hemsö kustartillerikår ursprungligen avsedda kasernetablissemmentet i Härnösand må ske i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten K. Güettler upprättade, den 31 oktober 1928 och den 2 mars 1929 dagtecknade ritningar och för en beräknad kostnad av högst 1,200,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avläsas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Karlholm.
